

बोर्ड कृतिपत्रिका : मार्च २०१७

वेळ: ३ तास

एकूण गुण: ८०

विभाग १ – गद्य

कृ.१.(अ) खालील उताऱ्याच्या आधारे दिलेल्या सूचनेनुसार कृती करा.

१. चौकट पूर्ण करा:

i. लेखकांनी मानलेल्या खालील प्रतीकांचे हेतू स्पष्ट करा: [१]

अ. चरखा

ब. झाडू

ii. कारण लिहा. [१]

लेखकांनी फटाके उडवले नाहीत कारण _____

‘शारीरिक श्रमांना’ प्रतिष्ठा मिळावी म्हणून महात्मा गांधीजींनी ‘चरखा’ हे त्याचे प्रतीक मानले होते. श्रमामुळे श्रमप्रतिष्ठा स्थापन होऊन, आर्थिक विषमता संपेल अशी त्यांची भावना होती. तसेच त्यांचे ‘सामाजिक विषमता’ संपवणारे क्रांतीचे दुसरे प्रतीक होते ‘झाडू!’ म्हणून आम्ही सर्व मिळून संडास सफाईपासून सफाईची सारी कामे करत होतो. खादी वापरतच होतो. खादी व स्वदेशी हे जीवनव्रत होते, म्हणून कधी फटाकेही उडवले नाहीत, कारण तेही त्यावेळी विदेशीच होते. कागद जोडण्यासाठी कधी टाचणी वापरली नाही, कारण तीही परदेशीच असे. त्याऐवजी आम्ही बाभळीचे काटे वापरत होतो. संपूर्ण जीवन कमीत कमी गरजांवर आधारित असावे, अशी शिकवण मिळाल्यामुळे आम्हांला कधीही ‘चंगळवादा’ चा स्पर्श झाला नाही. या सर्वांमुळे एक आगळीवेगळी स्वायत्त गरिबी उपभोगली. तिचा आनंद कोट्यवधी रुपयांपेक्षाही सर्वार्थाने श्रेष्ठ व मोठा होता. गोट्यासुद्धा कधी हार-जीत या भावनेने खेळलो नाही, कारण त्या चुरशीत खेळ कमी व गोट्या जिंकण्याची भावनाच अधिक असते.

२. प्रत्येकी एका वाक्यात उत्तरे लिहा.

i. लेखकांना बालपणी कोणती शिकवण मिळाली? [१]

ii. लेखकांच्या स्वायत्त गरिबीचा आनंद कसा होता? [१]

३. व्याकरण :

i. अधोरेखित शब्दांची जात ओळखा. [१]

मी वयाने लहान होतो, म्हणून पकडला गेलो नाही.

अ. मी

ब. म्हणून

ii. अधोरेखित शब्दाचे वचन बदलून वाक्य पुन्हा लिहा व बदललेल्या शब्दाचे वचन सांगा. [१]

सोहमने खेळात गोट्या जिंकल्या.

वाक्य –

वचन –

४. माझे मत [१]

परिच्छेदाच्या आधारे लेखकांचे तुम्हांला जाणवलेले गुण तुमच्या शब्दांत लिहा.

(ब) खालील उताऱ्याच्या आधारे दिलेल्या सूचनेनुसार कृती करा.

१. खालील घटनेचा परिणाम लिहा:

घटना	परिणाम	
i. शेवटी एकदाची अंडी झाली :	_____	[१]
ii. वारूळात नागीण राहत नसती तर :	_____	[१]

एका आईनं पोराना बाजूला घेऊन सांगितलं, “असू दे त्याला, कारण तो आहे म्हणून माणसं फिरकत नाहीत आपल्या वारूळाकडे. नाहीतर एरवी माणसाच्या व्रात्य पोरानी लाथा मारून कधीच पाडून टाकलं असतं आपलं प्रिय वारूळ.” दुसरी तिला म्हणाली, ‘आणि तो तो नाही, ती आहे आणि ती आलीय इथं बाळंतपणाला.’

सगळ्यांनाच मग नागीणीविषयी वादू लागले प्रेम. आपली मुलं दंगा करू लागली, की त्या त्यांना म्हणत, ‘तुम्ही बाहेर जाऊन करा दंगा, ती झोपलीय आत्ता.’ त्या सगळ्या मुंग्यांनी तिच्या येणाऱ्या अंड्यांसाठी जमीन करून ठेवली आणखी भुसभुशीत, अगदी रुईच्या कापसाची गादीच जशी. नागीण पडल्यापडल्या मुंग्यांचे सगळे संवाद ऐकत होती; पण पोट मोठे झाल्याने तिला बोलवत नसे. शेवटी एकदाची अंडी झाली. मुंग्यांच्या पोरानी ती नवलाई पहायला गर्दी केली. काही दिवसांनंतर तर त्यातून पिल्लेही आली बाहेर.

२. का ते लिहा

- i. मुंग्यांनी जमीन भुसभुशीत करून ठेवली, कारण _____ [१]
 ii. नागीणीला बोलवत नसे, कारण _____ [१]

३. व्याकरण :

- i. खालील शब्दांसाठी उताऱ्यात आलेली विशेषणे शोधून लिहा. [१]
 अ. – पोरे ब. – वारूळ
- ii. खालील शब्दांचा प्रत्यय लावून तयार होणारे शब्द लिहा. [१]
 जसे – नवल : नवलाई
 तसे – चपळ :
 धीट :

४. माझे मत :

मुंग्या आणि नागीणीच्या परस्परसंबंधातून तुम्ही कोणती शिकवण घ्याल ती ८ - १० वाक्यांत तुमच्या शब्दांत लिहा. [२]

(क) खालील उताऱ्याच्या आधारे दिलेल्या सूचनेनुसार कृती करा.

१. रिकाम्या चौकटीत उताऱ्यातील योग्य शब्द शोधून लिहा :

- i. धबधब्यासारखी : [१]
 ii. महासागरात विसर्जित झालेली गोष्ट :

२. मानवी स्वभावात उग्रता आणणारे घटक :

- i. [१] ii.

युवकांची मने धबधब्यासारखी असतात. मोठ्या उंचीवरून धबधब्याच्या पाण्याचा प्रपात बेभानपणे खाली झेपावतो, स्वैरपणे सर्वत्र पसरतो आणि काहीही साध्य न करता विशाल महासागरांत आपली अस्मिता विसर्जित करून टाकतो; परंतु या युवकांच्या मानसिक ऊर्जेला शिस्तीचा बांध घालून तिचा सदुपयोगही करता येईल. कर्तृत्व असलेच पाहिजे व ते प्रगटही झाले पाहिजे; परंतु त्याची जाणीव “मी हे केले” अशा स्वरूपात होऊ लागली, की अहंकार, अभिमान हे सहज उत्पन्न होतात व बळावतात. त्यामुळे आपल्या स्वभावात उग्रता येते.

३. ‘विद्यार्थ्यांच्या जीवनात शिस्तीला महत्त्व असायलाच हवे’ हे विधान तुमच्या मते सोदाहरण स्पष्ट करा. [२]

विभाग २ – पद्य

कृ.२.(अ) खालील पद्याच्या आधारे दिलेल्या सूचनेनुसार कृती करा.

१. योग्य जोड्या लावा.

[२]

'अ' गट	'ब' गट
i. निरसला शीण	१. संतदर्शन
ii. सोनियाचा दिवस	२. दिवाळी दसरा
iii. जीवा सुख	३. संतचरण दर्शन
iv. संत घरी येणे	४. माहेर भेटणे

'अ' गट	'ब' गट
i. _____	१. _____
ii. _____	२. _____
iii. _____	३. _____
iv. _____	४. _____

आजि सोनियाचा दिवस । दृष्टी देखिलें संतांस ॥१॥
जीवा सुख झालें । माझे माहेर भेटलें ॥२॥
अवघा निरसला शीण । देखतां संतचरण ॥३॥
आजि दिवाळी दसरा । सेना म्हणे आले घरा ॥४॥

२. प्रत्येकी एका वाक्यात उत्तरे लिहा.

i. संत सेना महाराज यांच्या मते 'सोनियाचा दिवस' कोणता? [१]

ii. खालील पद्यपंक्तीचा सरळ अर्थ लिहा. [१]

अवघा निरसला शीण।

३. i. योग्य पर्याय निवडून वाक्य पूर्ण करा.

अ. प्रस्तुत पद्याचा काव्यप्रकार _____ आहे. [१/२]

(भारूड / अभंग / श्लोक / पोवाडा)

ब. संत सेना महाराज हे _____ महाराज यांचे समकालीन संत होते. [१/२]

(संत रामदास / संत तुकाराम / संत ज्ञानेश्वर / संत एकनाथ)

ii. प्रत्येकी एका शब्दात उत्तरे लिहा.

अ. सेना महाराजांचे पद समाविष्ट असलेला शिखांचा ग्रंथ : [१/२]ब. सेना महाराज यांच्या नावावर असलेली अभंगसंख्या : [१/२]

४. 'आजि दिवाळी दसरा। सेना म्हणे आले घरा।।' या ओळीतून व्यक्त झालेली संत सेना महाराज यांची भावना तुमच्या शब्दांत स्पष्ट करा. [२]

(ब) खालील पद्याच्या आधारे दिलेल्या सूचनेनुसार कृती करा.

१. वर्गीकरण करा. [२]

तिरंगा, भाषा, प्राणवायू, हिमालय.

एकता दर्शवणारे घटक	विभिन्नता दर्शवणारे घटक

इंद्रधनूचे रंग वेगळे, तरिही त्यांची एक कमान
विभिन्नतेतहि देश गातसे एकत्वाचे गीत महान ॥१॥
प्रांत वेगळे, रूप वेगळे
वाणी, पूजा, वेश निराळे
हृदयामधुनी आमच्या वाहे प्राणवायुचा झोत समान ॥१॥
नभी फडफडे उंच तिरंगा
मनात गंगा, हिमनग रांगा
चंद्र, सूर्य अन् इथली माती यांना अमुचे लाख प्रणाम ॥२॥

२. दिलेल्या पद्यपंक्तीचा सरळ अर्थ लिहा.

[२]

नभी फडफडे उंच तिरंगा
मनात गंगा, हिमनग रांगा

३. नावे लिहा:

i. कवयित्री आश्लेषा महाजन यांचे कुमारकथासंग्रह:

[१]

अ.

ब.

ii. कवयित्रीला 'उत्कृष्ट बालसाहित्यकार' पुरस्कार देणारी संस्था :

[१]

४. कवितेतील एकत्वाचा भाव तुमच्या शब्दांत स्पष्ट करा.

[२]

विभाग ३ – स्थूलवाचन

कृ.३. कोणत्याही दोन कृती सोडवा.

[४]

१. स्वातंत्र्य चळवळीतील प्रतिसरकाराबद्दलची माहिती खालील मुद्द्यांना धरून तुमच्या शब्दांत लिहा:

i. सशस्त्र दल

ii. शांतता व ऐक्य

२. टिपा लिहा :

i. कोल्हापूरचे लोकजीवन

ii. रत्नागिरी गावाची वैशिष्ट्ये

३. जुई व चिनार यांना भैरू जादूगाराने दिलेला अनुभव तुमच्या शब्दांत लिहा.

विभाग ४ – व्याकरण

कृ.४.(अ) समास :

१. खालील जोड्यांमधून चुकीची जोडी ओळखा व ती जोडी बरोबर करून पुन्हा लिहा:

[१]

i. विटीदांडू – इतरेतर द्वंद्व समास

ii. पंचपाळे – द्विगू समास

iii. गुरुशिष्य – वैकल्पिक द्वंद्व समास

चुकीची जोडी

बरोबर जोडी

२. खालील वाक्यातील अधोरेखित शब्दांचा समास ओळखून लिहा: [१]
- i. भाजीपाला घेऊन बाबा घरी आले.
- भाजीपाला – समासाचे नाव –
- ii. ऑक्टोबर महिन्यातील पहिला सप्ताह 'स्वच्छता सप्ताह' म्हणून पाळला जातो.
- सप्ताह – समासाचे नाव –
- (ब) वाक्य परिवर्तन :
- कंसातील सूचनेनुसार वाक्यांत बदल करा.
१. सहलीत खूप मजा केली पाहिजे. (आज्ञार्थी करा.) [१]
२. केवढं विराट संगीत आहे या पर्णराजीत ! (विधानार्थी वाक्य करा.) [१]
- (क) शब्दसंपत्ती :
१. खालील शब्दांचे भिन्न अर्थ लिहा. [१]
- ← मान →
२. गटात न बसणारा शब्द ओळखून लिहा : [१]
- i. पुष्प, सुमन, तरू, कुसुम :
- ii. मित्र, रवी, भास्कर, शशी :
- (ड) विरामचिन्हे :
- विरामचिन्हे व त्यांची नावे यांच्या योग्य जोड्या लावा. [१]
	'अ'		'ब'
१.	स्वल्पविराम	i.	!
२.	अर्धविराम	ii.	,
		iii.	;
- (इ) लेखननियमांनुसार लेखन :
- खालील वाक्य लेखननियमांनुसार लिहा. [१]
- नीसर्ग आपणहून तुमच्याशी बोलू लागतो.
- (फ) वाक्प्रचार :
- दिलेल्या वाक्प्रचारांचा त्याखाली दिलेल्या वाक्यांत योग्य ठिकाणी उपयोग करून ती वाक्ये पुन्हा लिहा. [२]
- (संचार करणे, मोहरून जाणे, झगमगून उठणे)
१. दिवाळीत दिव्यांनी वातावरणात प्रकाश पसरला.
२. हिरव्या पर्णराजीने परिसर फुलून आला.

विभाग ५ – उपयोजित लेखन

कृ.५.(अ)

१. पत्रलेखन :

[५]

खालील बातमी वाचून दिलेल्या सूचनेनुसार कृती करा:

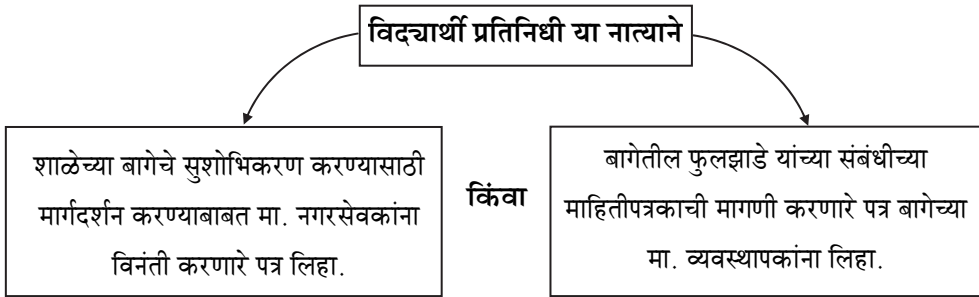
दैनिक वृत्तपत्र

आमच्या वार्ताहराकडून

सार्वजनिक बागेचे सुशोभिकरण

स्थानिक नगरसेवकांच्या पुढाकाराने कऱ्हाड येथील मध्यवर्ती वस्तीतील बागेचे सुशोभिकरण करण्यात आले. अनेक प्रकारची फुलझाडे व क्रीडासाहित्य यांनी परिसराचे रूप बदलून गेले.

परिसरातील नागरिकांनी मा. नगरसेवकांना धन्यवाद दिले.

२. कथालेखन (शब्दमर्यादा ८० ते १००)

[५]

खालील शब्द गुंफून एक छानशी कथा तयार करा. कथेला शीर्षक द्या.

घर, श्रीमंती, मैत्री, मदत.

३. गद्य आकलन :

[५]

खालील उतारा वाचून त्यावर पाच प्रश्न असे तयार करा, की ज्यांची उत्तरे प्रत्येकी एका वाक्यात येतील.

जगात सर्वत्र लोकसंख्या आणि दरडोई वस्तूंचा वापर अन् सेवांचा उपयोग ह्या गोष्टी वेगाने वाढत आहेत. त्यामुळे व्यापक प्रमाणात प्रदूषण वाढत आहे. ह्या प्रदूषणामुळे पृथ्वीच्या सर्व रहिवाशांना अनेक प्रकारे व अनेक मार्गांनी ग्रासणारा धोकाही मोठा आहे. तो कमी करण्यासाठी पावले उचलणे हे मानवाचे महत्त्वाचे कर्तव्य आहे. प्रत्येक माणसाने प्रदूषणाविरुद्धच्या लढ्यात सहभागी व्हायला हवे, नाहीतर मोजके लोक करत असलेले सर्व उपाय निष्फळ ठरतील. यासाठी वृत्तपत्रापासून दूरदर्शनपर्यंत सर्व प्रसिद्धी माध्यमांचा उपयोग करायला हवा. प्रत्येकाच्या मनात प्रदूषणासंबंधी जागृती निर्माण होणे आवश्यक आहे. मानवजातीला प्रदूषणरूपी खोल दरीत पडण्यापासून वाचवण्यासाठी फारच कमी वेळ आपल्या हातात राहिला आहे - असे सांगून शास्त्रज्ञ जणू सर्वांना धोक्याचा कंदीलच दाखवत आहेत.

(ब) खालील लेखनप्रकारांपैकी कोणत्याही दोन कृती सोडवा (३ पैकी २):

[१०]

१. संवादलेखन (शब्दमर्यादा ६० ते ८०) :

त्वरा करा. त्वरा करा

उन्हाळ्यात मौजमस्तीची लयलूट

निसर्गविध संस्थेतर्फे

सागरदर्शन

मौजक्या जागा शिल्लक फक्त २००० ₹

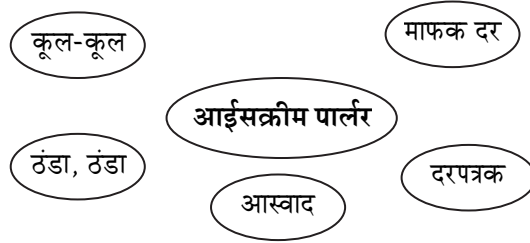
वेळ : स. ९ ते ५

संपर्क – नोंदणी ऑफिस 'निसर्गविध'

वरील निवेदन वाचून तुम्ही आणि तुमचा वर्गमित्र/वर्गमैत्रीण यांच्यामध्ये घडलेला संवाद लिहा.

२. जाहिरात लेखन :

खालील शब्दांचा आधार घेऊन आकर्षक जाहिरात तयार करा:

३. सारांश लेखन :

खालील उताऱ्याचा एक तृतीयांश एवढा सारांश तुमच्या शब्दांत लिहा.

माणसाचे जीवन म्हणजे विविध प्रकारच्या अनुभवांची साखळी असते. ज्याक्षणी त्याचा जन्म होतो, त्याक्षणीच ह्या साखळीची गुंफण होऊ लागते. हे अनुभव जसे शारीरिक तसेच बौद्धिक आणि भावनिक असतात. असे विविध स्वरूपाचे अनुभव अनेकविध संदर्भातून एकमेकांवर प्रतिक्रिया करत करत संमिश्र होतात आणि त्यांच्या प्रभावाने माणसाचे व्यक्तिमत्त्व घडत असते. काही अनुभव जीवनात साहजिकपणे येतात; पण काही अनुभव आपल्या इच्छेने, आपल्या जिज्ञासेच्या ओढीमुळे घेण्याची प्रवृत्ती माणसात असते. हे सर्व अनुभव माणसाचे एक प्रकारचे सहजशिक्षण करत असतात, त्याच्या व्यक्तिमत्त्वाला आकार देत असतात; मात्र हे शिक्षण बरेचसे अव्यवस्थित असते. अनुभवांचा उपयोग जाणीवपूर्वक करून आपले व्यक्तिमत्त्व अधिक समतोल, अधिक संपन्न कसे करावे हे माहीत नसेल, तर कितीतरी महत्त्वाचे अनुभव वाया जातात, म्हणून अनुभवांची योग्य पडताळणी करून, योग्य रचना करून, समतोल व्यक्तिमत्त्व घडवण्याची व्यवस्था करणे हे सुसंस्कृत समाजाचे कर्तव्य असते. त्या व्यवस्थेला आपण 'शिक्षणव्यवस्था' म्हणतो.

(क) खालील लेखनप्रकारांपैकी कोणतीही एक कृती सोडवा (३ पैकी १) (शब्दमर्यादा ८० ते १००):

[५]

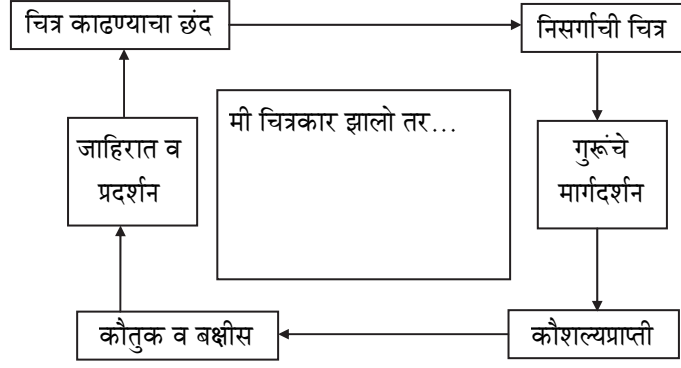
१. माझ्या शाळेतील स्नेहसंमेलन:

खालील मुद्दे लक्षात घेऊन वरील विषयावर लेखन करा.

२. मी चित्रकार झालो तर.....

वरील मुद्दे लक्षात घेऊन 'मी चित्रकार झालो तर.....' या विषयावर लेखन करा.

३. आत्मकथन:

खालील घटकाचे आत्मकथन लिहा:

